

Strasbourg, 24. siječnja 2007.

14 CEMAT (2006) 6

EUROPSKA KONFERENCIJA MINISTARA NADLEŽNIH ZA PROSTORNO/REGIONALNO PLANIRANJE (CEMAT)

Lisabon, Portugal, 26.-27. listopada 2006.

GLOSAR KLJUČNIH IZRAZA KORIŠTENIH U POLITIKAMA PROSTORNOG RAZVOJA U EUROPI

Dokument predstavljen na 14. sjednici europske konferencije ministara nadležnih za prostorno/regionalno planiranje, Lisabon (Portugal), 26.-27. listopada 2006.

Sačinjeno od Vijeća visokih dužnosnika CEMAT-a, uz pomoć gosp. Jacquesa ROBERTA, stručnjaka Vijeća Europe

*Dokument generalnog tajništva pripremljen od Uprave za prostorno i krajobrazno planiranje,
Odsjek za kulturu i kulturnu i prirodnu baštinu*

Uvod

U kontekstu politika prostornog razvoja se u većini europskih zemalja često koriste brojni izrazi i pojmovi. Neki od njih tradicionalni su stručni izrazi, dok su drugi nedavno uvedeni u stručni rječnik, posebno putem elaboracije i objave Preporuka (2002) 1 Odbora ministara Vijeća Europe o vodećim načelima za održiv prostorni razvoj europskog kontinenta (GPSSDEC-CEMAT) ili Perspektive europskog prostornog razvoja (ESDP)¹. Cilj ovoga glosara je pružiti definicije takovih izraza, kao i objašnjenja njihove uporabe i nedavnog razvoja.

Glosar je namijenjen širokom spektru službenika, stručnjaka i predstavnika civilnog društva uključenih u politike teritorijalnog razvoja i s tim povezane aktivnosti na različitim razinama. Cilj mu je pojasniti sadržaj često korištenih pojmova i izraza u ovome području kao i razlike među njima.

U sadašnjem obliku glosar se ne može smatrati „završenim“ proizvodom. Daljnji pojmovi i izrazi se mogu dodati u budućnosti, prema konkretnim potrebama i razvoju aktivnosti prostornog razvoja. Svaki pojam ili izraz naveden u glosaru sadrži definiciju, nakon koje uglavnom slijede primjedbe u kurzivu koje pružaju daljnje informacije o podrijetlu, kontekstu, razvoju ili političkoj implikaciji pojma. Velik broj pojmova i izraza je povezan s drugim pojmovima i izrazima, bilo sličnošću značenja ili političkim pitanjima. Takove veze srodnosti su također navedene.

Velik broj dokumenata², koje ne možemo sve navesti, je proučen za elaboraciju glosara pružajući ili definicije ili informacije o značenju navedenih izraza. U brojnim slučajevima su razni izrazi vrlo bliski jedni drugima što se tiče njihova značenja. Oni su grupirani u jedinstvenu kategoriju i tekst prikazuje male razlike koje postoje među njima.

Odabrani izrazi u glosaru su navedeni po abecednom redu.

Popis pojmova i izraza navedenih u glosaru

Dostupnost
Upravna razina
Područja sa starim opterećenjima
Poslovni park
Sveobuhvatan pristup prostornom razvoju
Povezanost
Konurbacija
Prekogranična, međudržavna, međuregionalna suradnja
Kulturni putevi
Zapušteno područje
Zapostavljene regije
Endogeni razvoj
Okolišno planiranje
Procjena utjecaja na okoliš
Eurokoridor
Funkcionalno urbano područje
Pristupni gradovi
Državna razina

¹ Usvojena 1999. godine

² Među njima su razni dokumenti CEMAT-a/Vijeća Europe, uključujući Vodeća načela (Preporuka (2002) 1 Odbora ministara Vijeća Europe o vodećim načelima za održiv prostorni razvoj), Ljubljanska deklaracija o „Teritorijalnoj dimenziji održivog razvoja“ (13. CEMAT/VE, 2003.) i Lisabonska deklaracija o „mrežama za održivi prostorni razvoj europskog kontinenta: Mostovi preko Europe“ (14. CEMAT/VE, 2006.), kao i ESDP. Besplatna enciklopedija Wikipedia je također bila od neprocjenjive koristi za definiranje i objašnjenje brojnih pojmova i izraza.

Integrirano upravljanje obalnim područjem
Integrirano planiranje
Upravljanje zemljištem
Krajobraz
Krajobrazno planiranje
Krajobrazne politike
Planiranje uporabe zemljišta, zoniranje
Metropolitanska regija/ Metropolitansko područje
Prirodni rizik/ prirodna opasnost/ prirodna nepogoda
Participativno planiranje
Partnerstvo/ suradnja
Periferne regije
Periurbana područja
Prostorno planiranje
Policentrična prostorna struktura/ policentričan prostorni razvoj
Javno-privatno partnerstvo
Javne usluge
Regija
Regionalan razvoj/ regionalno planiranje
Upravljanje riječnim slivom
Ruralno područje/ krajolik
Ruralni razvoj
Pol ruralnog razvoja
Prostorni razvoj, politika prostornog razvoja
Projekti prostornog razvoja
Prostorno planiranje
Strateška procjena utjecaja na okoliš
Suburbanizacija
Održiv prostorni razvoj
Procjena održivosti
Tehnološki rizik/ tehnološka opasnost
Pol tehnološkog razvoja/ tehnološki centar/ tehnološki park/ znanstveni park
Teritorijalna kohezija
Teritorijalna suradnja
Upravljanje teritorijem
Teritorijalni potencijal
Procjena utjecaja na teritorij
Urbano i ruralno planiranje
Urbana područja
Urbanizacija
Urbani razvoj
Urbanističko projektiranje
Urbani ekosustav
Urbano upravljanje
Urbano planiranje
Gradska obnova/ urbana regeneracija/ urbana revitalizacija/ urbana sanacija/ urbana restauracija
Urbano-ruralno partnerstvo
'Urbani sprawl'/nekontrolirano širenje urbanih područja
Urbana struktura/ struktura naselja

GLOSAR

Dostupnost

Dostupnost se odnosi na lakoću dostizivanja do odredišta³. Uz fizičku dostupnost putem prometne infrastrukture, povezanost putem naprednih sustava telekomunikacije doprinosi poboljšanju neopipljive dostupnosti područja.

Dostupnost ovisi o proširenju i kakvoći prometne infrastrukture i usluga. Ljudi koji žive na vrlo dostupnim mjestima mogu brzo dospjeti na mnogo odredišta, dok ljudi na nedostupnim mjestima u istom vremenskom periodu mogu dospjeti do manje mjesta. Napredak sustava telekomunikacija je stvorio novi oblik neopipljive dostupnosti koja igra značajnu ulogu u potencijalima teritorijalnog razvoja. Razina dostupnosti je vrlo važan čimbenik za teritorijalni razvoj, posebno u sadašnjem kontekstu globalizacije.

Vidi također „Povezanost“

Upravna razina

Upravne razine odgovaraju teritorijalnim/upravnim jedinicama u kojima su uspostavljene javne uprave, neovisno od postojanja ili nepostojanja izabranih tijela na odgovarajućim razinama.

U različitim europskim državama, uglavnom postoje tri ili četiri upravne razine. Vrlo često državne i decentralizirane (regionalne, općinske) uprave postoje paralelno na nekim razinama. Tamo gdje različite upravne razine ovise o jedinstvenoj državnoj razini (izabrano tijelo), uglavnom su ustrojene u hijerarhijskom obliku.

Vidi također „Državna razina“

Područja sa starim opterećenjima (Brownfield land)

Područja sa starim opterećenjima predstavljaju zemljište prethodno korišteno u industrijske svrhe ili određene komercijalne svrhe i koje može biti zagađeno niskim koncentracijama opasnog otpada ili onečišćenja te nakon što se očisti ima potencijal za ponovnu uporabu⁴. Ponekad se pojam područja sa starim opterećenjima također koristi kao oznaka za područja koja su prethodno bila izgrađena pa su postala zapuštena, ali nisu nužno zagađena.

Općenito, područja sa starim opterećenjima postoje u industrijskoj zoni grada, na zemlji na kojoj se nalaze napuštene tvornice ili komercijalni objekti, ili gdje se dogodilo zagađenje. Mala područja sa starim opterećenjima se također mogu naći i u mnogim starijim stambenim četvrtima s kemijskim čistionicama, benzinskim crpkama, itd. Dok mnoga zagađena područja sa starim opterećenjima nisu desetljećima korištena, nedavno je naglasak stavljen na njihovu dekontaminaciju i sanaciju kako bi se koristili u druge svrhe zbog toga što potražnja za zemljištem za izgradnju neprestano raste.

Vidi također „Zapušteno područje“

Poslovni park

Poslovni park ili poslovni posjed predstavlja komad zemlje na kojem su zajedno okupljeni mnogi uredski i komercijalni objekti⁵. Poslovni parkovi su skupine tercijarnih aktivnosti i razlikuju se od

³ Vidi: Besplatna enciklopedija Wikipedia

⁴ Vidi: Besplatna enciklopedija Wikipedia

⁵ Vidi: Besplatna enciklopedija Wikipedia

industrijskih parkova (aktivnosti proizvodnje) ili tehnoloških parkova (aktivnosti istraživanja i tehnološkog razvoja).

Poslovni parkovi se uobičajeno nalaze u predgrađima na najdostupnijim točkama metropolitanske cestovne mreže.

Sveobuhvatan pristup prostornom razvoju

Sveobuhvatan pristup prostornom razvoju predstavlja pristup politike prostornog razvoja koji uzima u obzir sve čimbenike koji bi mogli utjecati na prostorni razvoj konkretnog teritorija kakove god prirode (prirodni čimbenici kao promjena klime ili prirodne opasnosti, ljudska aktivnost kao ona vezana uz privatna ulaganja ili socijalna/kulturološka ponašanja, javne politike u raznim područjima, itd.). Posebnu pažnju pridaje usklađenosti javnih (sektorskih) politika koje imaju jasan utjecaj na teritorij kako bi osigurale visok stupanj teritorijalne kohezije te izbjegle nedostatke kao što su nedovoljne sinergije, nedovoljno optimalni učinci raspodjele sredstava i stvaranje teritorijalnih učinaka koji djeluju protivno željenoj prostornoj evoluciji.

Vidi također „Prostorni razvoj“, „Održiv prostorni razvoj“.

Povezanost

Povezanost konkretnog urbanog naselja ili lokacije odgovara broju, prirodi i sposobnosti prometnih i komunikacijskih/telekomunikacijskih veza s drugim urbanim naseljima i najvažnijim mrežama.

Razina povezanosti ne ovisi samo o blizini najvažnijih prometnih i komunikacijskih mreža, već također i prvenstveno o blizini pristupnih točaka ovih mreža (željezničke stanice, ulazi na autoceste). Pojam povezanosti se odnosi na prometne kao i telekomunikacijske mreže.

Vidi također „Eurokoridor“, „Dostupnost“.

Konurbacija

Konurbacija predstavlja agregaciju ili neprekidnu mrežu urbanih zajednica koje su se fizički spojile putem rasta stanovništva i ekspanzije. Ona je policentričan oblik aglomeracije⁶.

Fizička blizina i neprekidnost izgrađenih područja jest preduvjet za definiciju konurbacije, koja ne isključuje postojanje međuprostornih otvorenih površina. Konurbacije su uglavnom nastale tijekom industrijske revolucije kada su građena naselja u područjima s značajnim količinama sirovina (posebno rudnika) ili uzduž obalnih pojaseva (između obalne crte i planina u zaleđu).

Prekogranična, međudržavna, međuregionalna suradnja

Teritorijalna suradnja među nacionalnim, regionalnim i lokalnim vlastima predstavlja važan element europske integracije. Cilj joj je poništiti negativne utjecaje državnih granica na teritorijalni razvoj. Prema veličini teritorija, razlikuje se između:

- **Prekogranične suradnje** koja se odvija na relativno malim udaljenostima između područja s obje strane državnih granica. Prekogranična suradnja obuhvaća sve vrste aktivnosti koje spadaju u uobičajene aktivnosti lokalnih i regionalnih zajednica, kao što su gospodarski razvoj, prostorno uređenje, turizam i rekreacija, obuka, promet, zaštita okoliša, itd.. Prekogranična suradnja se također odnosi i na područja kao što su euroregije i, u brojnim slučajevima, područja gdje se sastaju više od dvije države (npr. regija Saar-Lor-Lux, Trokut gornjeg Porajnja).

⁶ Vidi: Besplatna enciklopedija Wikipedia

- **Međudržavna suradnja** jest novija vrsta teritorijalne suradnje koja se proteže preko državnih granica na velikim područjima (Atlantski luk, regija Baltičko more, regije zapadnog Mediterana, itd.). Suradnja je više usredotočena na konkretna strateška pitanja, kao što su mreže metropolitanskih područja, promicanje maritimne ekonomije obalnih područja, opće poboljšanje dostupnosti, mjere velikih razmjera vezane uz unapređenje prirodne i kulturne baštine, itd..
- **Međuregionalna suradnja** je tematske prirode i odvija se među regijama različitih zemalja, ponekad vrlo udaljenih jedna od druge, uglavnom bez teritorijalnog kontinuiteta. Međuregionalna suradnja može se sastojati od prijenosa znanja i iskustva, zajedničkog unapređenja tehnika i metodologija koje doprinose razvoju regija ili poduzeća, promicanja turizma na dugim udaljenostima, itd. Međuregionalna suradnja se također može odvijati među regijama iste države, sa ili bez teritorijalnog kontinuiteta.

Kulturni putevi

Kulturni putevi su rute koje okupljaju značajne elemente baštine i tradicija koji svjedoče o i ilustriraju konkretnim razdobljima i događajima u europskoj povijesti. Kulturni putevi također sadrže i neopipljive i prostorne dinamike kakve se ne nalazi u kulturnom krajobrazu, koji je više statične i ograničene prirode.

Program Vijeća Europe „Kulturni putevi“ jest instrument za iščitavanje europskih vrijednosti koje proizlaze iz složenosti kultura i društava od kojih se sastoji Europa. Temelji se na temama koje su reprezentativne za europske vrijednosti, koje su štoviše zajedničke nekoliko zemalja Europe. Ove teme obrađuju multidisciplinarnе mreže uspostavljene u nekoliko Zemalja članica. Pojavljuju se u cijelom nizu projekata višestrane suradnje. Primjeri kulturnih puteva su: staze hodočasnika; putevi redovničkih utjecaja; keltski putevi; hanzeatske lokacije, putevi i spomenici; utvrđena vojna arhitektura u Europi, itd. Kulturni putevi su važni za razvoj kulturnog turizma⁷.

Zapušteno područje

Zapuštena područja su (uglavnom urbana) područja koja su pretrpjela značajan pad, s propadajućom ili napuštenom industrijom, zatvorenim poduzećima i kućama, praznim izlozima, uništenim okolišem i gotovo praznim ulicama noću. Neka zapuštena područja su također zagađena i mogu se smatrati područjima sa starim opterećenjima. Zapuštena područja su glavni uzrok okolišnog pritiska u urbanim područjima.

Vidi također „Područja sa starim opterećenjima“.

Zapostavljene regije

Zapostavljene (ili nepovlaštene) regije su regije s relativno niskom razinom gospodarskog razvoja koja može biti rezultat njihovog geografskog smještaja, posebno zabačenih i perifernih situacija, prirodnih i klimatskih uvjeta (regije u polarnim područjima ili regije izložene suši, planinske regije), osobina njihovog stanovništva (rijetko naseljene regije s izrazito niskom gustoćom stanovnika, regije izložene iseljavanju), ograničenja dostupnosti (otočne regije, regije slabo povezane s centrima putem učinkovitih prometnih infrastruktura). Regije koje odlikuju zastarjele gospodarske strukture (stare industrijske regije koje su izložene gospodarskoj prenamjeni) također se često smatraju zapostavljenim regijama.

Politike regionalnog razvoja prioritetno se bave zapostavljenim regijama i pomažu im putem mjera razvoja infrastrukture, tehnološkog razvoja, obuke i stručnih kvalifikacija te promicanja gospodarskih aktivnosti.

⁷ Vidi: Program „Kulturni putevi“ Vijeća Europe

Endogeni razvoj

Endogeni razvoj predstavlja specifičan oblik gospodarskog razvoja koji prvenstveno ovisi o unutrašnjim resursima konkretnog teritorija. Oni uključuju prirodne resurse i sirovine, vještine, znanje i sposobnost inovacije, specifičnu lokalnu proizvodnju (poljoprivreda, šumarstvo, obrt, lokalna proizvodnja), čimbenike privlačnosti za stambenu i turističku ekonomiju (klimatski uvjeti, prirodna i kulturna baština, privlačni krajobrazi i druge pogodnosti).

Endogeni razvoj je u suprotnosti s (ili nadopunjuje) egzogenim razvojem koji se temelji na ulaganjima stranih poduzeća (iz druge države ili regije).

Okolišno planiranje

Okolišno planiranje predstavlja relativno novu disciplinu s ciljem spajanja prakse urbanističkog/regionalnog planiranja s pitanjima pokreta zaštite okoliša⁸. Okolišno planiranje se bavi urbanim/metropolitanskim kao i ruralnim/prirodnim područjima. Okolišno planiranje razmatra širok spektar okolišnih propisa od europske do lokalne razine.

Najuobičajen izraz okolišnog planiranja jest realizacija rigoroznih procjena utjecaja na okoliš projekata i programa vezanih uz uporabu zemljišta, gospodarski razvoj, promet, stambeni razvoj, zrak, buku, vode, močvare, ugrožene vrste i staništa, ekosustave, poplavne zone, obalna područja, vizualne aspekte, itd.

Procjena utjecaja na okoliš

Procjena utjecaja na okoliš predstavlja analizu vjerojatnih utjecaja koje projekt može imati na ekosustave, ljudsko zdravlje i promjene prirode. Glavni utjecaji koje treba analizirati su: utjecaji onečišćenja tla, utjecaji onečišćenja zraka, učinci buke na zdravlje, ekološki utjecaji uključujući procjenu ugroženih vrsta, procjena geoloških opasnosti te utjecaji onečišćenja vode.

PUO Direktiva (zakonodavstvo EU) o procjeni utjecaja na okoliš je uvedena 1985. i dopunjena i izmijenjena 1997. i 2003. godine. PUO postupak osigurava da se utvrđuju i procjenjuju ekološke posljedice projekata prije izdavanja dozvole. Javnost može iznijeti svoje mišljenje i svi rezultati se uzimaju u obzir tijekom postupka izdavanja dozvole projektu. Javnost se naknadno izvješćuje o donesenju odluci.

Vidi također „Strateška procjena utjecaja na okoliš“.

Eurokoridor (ili Paneuropski koridor)

Eurokoridor predstavlja kategoriju prostora linearne prirode koji povezuje velike aglomeracije preko različitih državnih granica. Oni su područja brze dinamike velikih razmjera unutar Europe nestajućih državnih granica. U Eurokoridorima se mogu razlučiti četiri međusobno povezane dimenzije: infrastruktura i promet (uglavnom transeuropske mreže), urbanizacija, gospodarski razvoj i okolišna održivost.

Brza dinamika zona Eurokoridora je sve složenija u prostornom kao i u političkom smislu. Na primjer, politički sukobi mogu nastati iz tenzija između brze izgradnje nove fizičke infrastrukture i poslovnih lokacija s jedne strane te u početku prisutne prirode, krajobraza i ruralnog krajobraza s druge. Ovo pokazuje potrebu za naprednim prostornim uređenjem i stvaranjem politika razvoja Eurokoridora.

⁸ Vidi: Besplatna enciklopedija Wikipedia

Funkcionalno urbano područje

Funkcionalno urbano područje označava područje utjecaja grada. Uglavnom je određeno na temelju statistika (na primjer tokova dnevne migracije).

Većina europskih zemalja posjeduje definicije funkcionalnih urbanih područja ili sličnih pojmova, kao što su područja putovanja na posao, priljevi dnevne migracije, zone dnevne migracije ili funkcionalne urbane regije. U kontekstu ESPON I programa pokušalo se izraditi identifikaciju i razgraničenje funkcionalnih urbanih područja (FUP) na europskoj razini koristeći usklađene statističke definicije⁹.

Pristupni gradovi

Pristupni gradovi predstavljaju ključne točke za ulazak u Europu, tipično smještene u glavnim lukama i/ili zračnim lukama, ali također i gradovima poslovnih sajмова i izložbi te kulturnih centara koji će vjerojatno biti osnovno odredište međunarodnih turista.

Uklanjanje državnih granica unutar Europske unije i proširenje EU su stvorili nove mogućnosti. Gradovi i metropolitanske regije koji su nekada bili na državnim periferijama ili uglavnom povezani s gradovima van EU mogu preuzeti novu ulogu pristupnih gradova u policentričnim mrežama. Kako bi se ostvario ovaj potencijal moraju biti povezani s transeuropskim mrežama. Globalna vrata su velike urbane aglomeracije, često obuhvaćajući više od jednog grada, koje imaju potencijal za pružanje dobara i usluga na međunarodnoj razini. Oni su ovisni o kombinaciji veličine, fantastične komunikacije (s žarištem oko spoja međunarodnih zračnih i željezničkih terminala), ICT mreža visoke kvalitete koje stvaraju kontekst za okolinu „bogatu znanjem“, i objekata za istraživanje i razvoj visoke kvalitete (uglavnom u obliku sveučilišta i istraživačkih centara) koji pomažu u stvaranju potencijala za najnaprednije istraživanje i stvaranje visoko kvalificirane radne snage. S obzirom na takvu imovinu, globalna vrata pružaju mogućnosti privlačenja međunarodnog unutrašnjeg ulaganja i značajan međunarodni izvoz dobara i usluga.

Državna razina

Državna razina se odnosi na teritorijalne/upravne jedinice gdje je uspostavljeno izabrano vijeće zajedno s vlastitom administracijom.

U decentraliziranim državama, uglavnom postoje tri ili četiri državne razine, dok u više centraliziranim državama se ne može naći više od dvije razine (državna i lokalna).

Vidi također „Upravna razina“, „Upravljanje teritorijem“.

Integrirano upravljanje obalnim područjem

Integrirani, sudionički teritorijalni pristup potreban je kako bi se osiguralo da je upravljanje europskim obalnim područjima ekološki i gospodarski održivo, kao i socijalno pravedno i kohezijsko. Cilj mu je rješavati proturječne zahtjeve društva za proizvodima i uslugama, uzimajući u obzir sadašnje kao i buduće interese. Glavni ciljevi su:

- ojačati sektorsko upravljanje putem unapređenja obuke, zakonodavstva i zapošljavanja osoblja;
- sačuvati biološku raznolikost obalnih ekosustava putem sprečavanja uništenja staništa, onečišćenja i pretjeranog iskorištavanja; i
- promovirati racionalan razvoj i održivu uporabu obalnih resursa.

⁹ Vidi: ESPON studija 1. 1. 1. „Uloga, specifična situacija i potencijali urbanih područja kao čvorova u policentričnom razvoju“ koordinirane od strane Nordregio. Završno izvješće 2004.

Obalne zone su od strateške važnosti. One su dom velikom postotku građana Europe, glavni izvor hrane i sirovina, bitna veza za promet i trgovinu, lokacija nekih od najvrednijih staništa, te omiljeno odredište za odmor. Ali obalne zone su suočene s ozbiljnim problemom uništenja staništa, onečišćenja vode, erozije obale i trošenja resursa. Ovo trošenje ograničenih resursa obalne zone (uključujući ograničen fizički prostor) dovodi do sve čestih sukoba između uporaba, kao između akvakulture i turizma. Obalne zone također trpe zbog ozbiljnih socio-ekonomskih i kulturnih problema, kao što su slabljenje socijalne strukture, marginalizacija, nezaposlenost i uništenje posjeda zbog erozije. Na razini EU se provodi program Integriranog upravljanja obalnim područjem (IUOP).

Vidi također „Integrirano planiranje“.

Integrirano planiranje

Integrirano planiranje (za razliku od sektorskog planiranja) predstavlja postupak koji uključuje spajanje napora planiranja specifičnog za razinu i sektor koje dopušta strateško odlučivanje i pruža pregledan pogled na resurse i obveze. Integrirano planiranje služi kao žarišna točka (focal point) za institucionalne inicijative i raspodjelu sredstava. U kontekstu integriranog (ili sveobuhvatnog) planiranja, gospodarski, socijalni, ekološki i kulturološki čimbenici se koriste zajedno i kombiniraju kako bi usmjeravali odluke o uporabi zemljišta i objekata ka održivom teritorijalnom razvoju.

Upravljanje zemljištem

Upravljanje zemljištem se može definirati kao postupak upravljanja korištenjem i razvojem zemljišnih resursa na održiv način¹⁰.

Pošto se zemljišni resursi koriste u različite svrhe koje međusobno djeluju jedne na druge i mogu konkurirati jedna drugoj, sve uporabe zemljišta bi trebale biti planirane i njima upravljano na integriran način. Upravljanje zemljištem je usko povezano s planiranjem uporabe zemljišta i prostornim uređenjem. Upravljanje zemljištem također može uključivati aktivnost spajanja zemljišta/okrupnjivanja (kupovina zemljišta od strane javnih vlasti u cilju pojednostavljenja budućih uporaba zemljišta kao što su zaštita prirodnih područja ili razvoj zemljišta za posebne namjene, kao što su stanovanje ili infrastruktura).

Krajobraz

Prema Konvenciji o europskim krajobrazima, „krajobraz znači određeno područje, viđeno ljudskim okom, čija je narav rezultat međusobnog djelovanja prirodnih i/ili ljudskih čimbenika“¹¹

Vodeća načela¹² navode da se „Europa sastoji od velike mnoštva krajobrazova. Oni su značajan dio europske baštine i svjedoci prošlih i sadašnjih odnosa između čovjeka i njegovih prirodnih i izgrađenih okoliša. Napretci u tehnikama proizvodnje u poljoprivredi, šumarstvu i industriji te promjene u urbanističkom planiranju, prometu, drugim vrstama infrastrukture, turizmu i ponašanju u slobodno vrijeme ubrzavaju preobrazbu europskih krajobrazova te također mogu imati negativan učinak na njihovu kakvoću i uporabu. Ovo se ne odnosi samo na vrijedne prirodne krajobrazove već i općenito na sve vrste kulturnih krajobrazova, posebno one koji su ključne komponente urbane sredine.“

¹⁰ Vidi: Besplatna enciklopedija Wikipedia

¹¹ Vidi: Konvencija o europskim krajobrazima je stupila na snagu 2004. godine. Vijeće Europe.

¹² Vodeća načela održivog prostornog razvoja europskog kontinenta. CEMAT. 2000.

Krajobrazno planiranje

Krajobrazno planiranje predstavlja aktivnost koja uključuje javne kao i privatne stručnjake, kojima je cilj stvoriti, očuvati, poboljšati i obnoviti krajobraze različitih veličina, od zelenih pojaseva (greenways) i javnih parkova do velikih područja kao što su šume, velika područja divljine te rekultivacija uništenih krajobraza kao što su rudnici i odlagališta otpada.

Krajobrazno planiranje obuhvaća različite vještine, kao što su krajobrazna arhitektura i dizajn, očuvanje krajobraza, znanje o biljkama, ekosustavi, pedologija, hidrologija, kulturni krajobrazi, itd. Odredbe Konvencije o europskim krajobrazima su važne smjernice za sadržaj i postupke krajobraznog planiranja.

Vidi također „Krajobraz“, „Krajobrazne politike“.

Krajobrazne politike

Prema Konvenciji o europskim krajobrazima, „krajobrazna politika znači odnos nadležnih javnih vlasti kojim ove izražavaju opća načela, strategije i smjernice koje omogućuju poduzimanje određenih mjera s ciljem zaštite, upravljanja i planiranja krajobraza“.

Pod općim naslovom se mogu utvrditi različite vrste krajobraznih politika:

- *Konvencija o europskim krajobrazima navodi da:*
- *„Zaštita krajobraza znači djelovanje, u cilju zaštite i održavanja značajnih ili karakterističnih obilježja takvog krajobraza, što se opravdava njegovom vrijednošću kao baštine, a koja je proizašla iz prirodne konfiguracije i/ili ljudske aktivnosti;*
- *Upravljanje krajobrazom znači djelovanje, sa stajališta održivog razvoja, radi osiguranja redovite brige o krajobrazu, s ciljem vođenja i usklađenja promjena nastalih uslijed socijalnih, gospodarskih procesa i procesa u okolišu;*
- *Planiranje krajobraza znači djelovanje uvelike usmjereno na budućnost, s ciljem unapređenja, obnove ili stvaranja krajobraza.“*
- *Vodeća načela navode da „Politika prostornog razvoja može doprinijeti zaštiti, upravljanju i poboljšanju krajobraza putem usvajanja prikladnih mjera, posebno organizacijom boljeg međudjelovanja među različitim sektorskim politikama u vezi s njihovim teritorijalnim učincima“. Različite vrste mjera mogu doprinijeti ovom cilju, kao npr.: integracija razvoja krajobraza u prostorno planiranje kao i u sektorske politike, pregledavanje i općenita ocjena krajobraza, provedba integriranih politika, razmatranje razvoja i zaštite krajobraza u sklopu međunarodnih programa, u prekograničnoj i međudržavnoj suradnji, jačanje svijesti ljudi, privatnih organizacija i teritorijalnih vlasti o vrijednosti krajobraza, jača integracija razvoja krajobraza u programe obuke.*

Planiranje uporabe zemljišta, zoniranje

Planiranje uporabe zemljišta je grana javne politike koja obuhvaća različite discipline koje na učinkovit način pokušavaju organizirati i regulirati uporabu zemljišta¹³. Označava znanstven, estetski i uredan raspored zemljišta, sredstava, objekata i usluga u cilju osiguranja prostorne, gospodarske, socijalne i okolišne učinkovitosti, zdravlja i dobrobiti urbanih i ruralnih zajednica.

¹³ Vidi: Besplatna enciklopedija Wikipedia.

Zoning je značajna komponenta planiranja uporabe zemljišta. Uglavnom uključuje regulaciju vrste aktivnosti koje su prihvatljive na određenim česticama (kao što su otvoreni prostori, stambene, poljoprivredne, komercijalne ili industrijske), gustoće na kojima se te aktivnosti smiju obavljati, količinu prostora na kojoj se smiju nalaziti strukture, itd.

Metropolitanska regija/metropolitansko područje

Metropolitansko područje predstavlja sustav naselja koji se sastoji od velikog grada (zajedno s predgrađima) i obližnjih zona utjecaja, koje se mogu sastojati od različitih urbanih centara različitih veličina¹⁴. Ove obližnje zone su uglavnom tzv. pojasevi dnevne migracije. Otvoreni prostori također čine dio metropolitanskog područja.

Metropolitanska regija se uglavnom smatra regijom (u upravnom i geografskom smislu) kojom dominira važno metropolitansko područje. U prostornom smislu, obuhvaća šire područje od metropolitanskog područja, ali u nekim tumačenjima dva pojma metropolitanskog područja i metropolitanske regije imaju slična značenja.

Prirodni rizik/ prirodna opasnost/ prirodna nepogoda

Brojni prirodni događaji predstavljaju rizik za živi, izgrađeni i prirodni okoliš jer prijete ljudskim i životinjskim životima te mogu prouzročiti ozbiljne štete naseljima. Iz tog razloga se ljudska naselja moraju zaštititi koliko je više moguće protiv prirodnih rizika putem prilagođenih preventivnih mjera.

Prema jačini, učincima i šteti ovi se prirodni događaji (ili opasnosti) mogu smatrati prirodnim nepogodama. Stoga je prirodna nepogoda posljedica kombinacije prirodnih opasnosti i ljudskih aktivnosti¹⁵.

Glavne prirodne opasnosti su: lavine, suša, potresi, poplave, odroni tla, erupcije vulkana, tsunamiji, tornada, cikloni, požari, itd.

Novija desetljeća su bila svjedocima značajnom povećanju broja, jačine i intenziteta prirodnih nepogoda. Postoji značajan prostor za smanjenje rizika putem primjene sprečavanja nepogoda i napora za ublažavanje temeljenih na primjer na modernoj meteorološkoj tehnologiji u smislu razvoja sustava ranog upozorenja kao i poboljšanje uporabe zemljišta i planiranja naselja i sigurnije prakse gradnje.

Participativno planiranje

Participativno planiranje predstavlja specifičan oblik aktivnosti planiranja koju provode tijela javne vlasti uglavnom na lokalnoj razini i koja omogućava građanima da igraju ulogu u procesu planiranja.

Najčešći oblik participativnog planiranja je savjetovanje sa stanovništvom o projektima prije njihovog službenog odobrenja. Također se koriste i značajniji i kreativniji oblici sudjelovanja javnosti, kao što su radionice, javne rasprave, itd. Internet igra sve veću ulogu u participativnom planiranju, ili u širenju informacija o projektima planiranja ili u kontekstu interaktivnih sustava komunikacije.

¹⁴ Vidi: Besplatna enciklopedija Wikipedia.

¹⁵ Vidi: Besplatna enciklopedija Wikipedia.

Partnerstvo/ suradnja

Upravljanje politikama teritorijalnog razvoja se tijekom proteklih desetljeća značajno promijenilo kako bi se učinkovito suočilo s novim izazovima. Dok je u prošlosti upravljanje teritorijem bilo uglavnom hijerarhijske prirode, često u kontekstu odnosa gore-dolje, niz čimbenika je doveo do usvajanja fleksibilnijih pristupa u kojima suradnja i partnerstvo igraju važniju ulogu, posebno u sljedećim područjima:

- vertikalnim i horizontalnim odnosima u javnoj upravi odgovornoj za teritorijalno planiranje kao i sektorske politike s teritorijalnim učincima, koji djelomično zamjenjuju autoritarne odnose i omogućavaju progresivnu koherentnost javnih politika s ciljem proizvodne dodane vrijednosti za teritorijalnu koheziju i održivost,
- odnosima između javnih uprava i tijela koja predstavljaju civilno društvo s ciljem jačanja približavanja civilnog društva ciljevima prostornog planiranja, usklađivanja javnih politika s privatnim odlukama, posebno u području ulaganja, te izgladivanja potencijalnih sukoba interesa;
- odnosima između urbanih i ruralnih područja s ciljem jačanja razvoja ruralnih područja putem usluga koje pružaju urbani subjekti, olakšavanja pritiska koji metropolitanska područja vrše na okolna ruralna područja i pružanja različitih funkcija urbano-ruralnih odnosa s održivim karakterom;
- prekograničnih i međudržavnih odnosa s ciljem usklađenja politika teritorijalnog razvoja preko državnih granica.

Periferne regije

Periferne regije su područja koja se nalaze daleko od glavnih urbanih i ekonomskih centara, ili unutar države ili na europskom kontinentu. Periferne regije uglavnom imaju niži gospodarski potencijal i dostupnost od onih više centralnih. Politike regionalnog razvoja posvećuju posebnu pažnju perifernim regijama.

Periurbana područja

Periurbana područja su područja koja su u nekoj vrsti tranzicije sa strogo ruralnog na urbano. Ova područja često tvore neposrednu granicu urbano-ruralno i mogu se na kraju razviti u potpuno urbana. Periurbana područja su mjesta gdje ljudi čine ključne komponente: ona su okoline u kojima se živi.

Većina periurbanih područja se nalaze na rubu utvrđenih urbanih područja, ali također mogu biti i skupine stambenih razvoja unutar ruralnih krajobrazza. Periurbana područja su najčešće produkti procesa suburbanizacije ili nekontroliranog širenja urbanih područja ('urbanog sprawla').

Vidi također „Suburbanizacija“.

Prostorno planiranje

Prostorno planiranje je blisko povezano s planiranjem uporabe zemljišta, urbanističkim projektiranjem, prometnim planiranjem, krajobraznim planiranjem, građevinskim nacrtima, itd. Bavi se aktivnostima koje imaju neposredan utjecaj i programiraju fizičku strukturu i okoliš gradova i susjedstva (za razliku od aktivnosti gospodarskog ili socijalnog planiranja)

Policentrična prostorna struktura/ policentričan prostorni razvoj

Policentrična prostorna struktura se odnosi na morfologiju sustava naselja. Pretpostavlja da mnoštvo urbanih aglomeracija slične veličine postoji na različitim razinama urbane hijerarhije, za razliku od situacija gdje jedan veliki urbani centar dominira svim razinama i čak uklanja postojanje međurazina. Načelo policentrične prostorne strukture i razvoja može se primjenjivati na različitim geografskim razinama, od europske do regionalne.

Pojam policentričnog prostornog razvoja je po prvi put unesen u europsku raspravu o politikama prostornog razvoja od strane Perspektive europskog prostornog razvoja (ESDP) i preuzet je u Vodećim načelima. Smatra se da policentričnost sustava naselja daje prednost održivom teritorijalnom razvoju kao i smanjenju teritorijalnih nejednakosti.

Važan aspekt policentričnosti jest da je važeća na različitim razinama:

- *primijenjena na europskoj razini, trebala bi omogućiti nastanak alternativnih globalnih gospodarskih zona integracije koje će suzbijati polarizirajuće djelovanje takozvanog pentagona London-Pariz-Milano-München-Hamburg;*
- *na prijelaznoj razini (na primjer na nacionalnoj razini ili u međudržavnim područjima), policentričnost bi trebala dovesti do uravnoteženog sustava naselja s razvojem koji je od koristi nekoliko metropolitanskih područja različitih veličina a ne samo nacionalnim glavnim gradovima;*
- *na regionalnoj razini, policentričnost treba osigurati da rast i razvoj budu također od koristi i malim i gradovima srednje veličine kako bi se održala i povećala vitalnost u ruralnijim dijelovima regije.*

CEMAT Rezolucija BR. 1 (2006.) „Policentrični razvoj: promicanje konkurentnosti, poboljšanje kohezije“ navodi da je policentričnost tema kišobran koja obuhvaća različite pojmovne rasprave. Kako bi prednost davale policentričnom razvoju, politike prostornog razvoja bi trebale:

- *promicati funkcionalnu komplementarnost među razinama vlasti;*
- *uzeti u obzir postojanje preklapajućih policentričnih mreža;*
- *dati prednost integracijskoj politici preko sektora i na više razina;*
- *ojačati institucionalno proširenje sposobnosti;*
- *uzeti u obzir postojanje slabih instrumenata koji mogu sadržavati učinkovitiju uporabu postojećih infrastrukturno organizacijskih i ljudskih resursa;*
- *ciljne potencijale za rast, poimanje gradova kao gospodarskih pokretača od ključne važnosti za endogeni regionalni razvoj;*
- *promicati prilagođene upravne i organizacijske strukture s sposobnošću podupiranja pravedne diobe i raspodjele različitih regionalnih resursa kao i apsorbirati sva opterećenja i negativne učinke prostornih odluka koje često prelaze lokalne upravne granice.*

Javno-privatno partnerstvo

Javno-privatno partnerstvo predstavlja formalan sporazum (uglavnom ugovor) kojim javno tijelo (vlada, regionalna ili lokalna tijela) i jedno ili više privatnih subjekata odluče surađivati u izgradnji imovine ili davanju usluga.

Izbor privatnih subjekata se uglavnom obavlja na temelju natjecanja. Uloga javnog subjekta jest osigurati da se poštuju javni interesi u tom postupku. U tu svrhu ugovor precizno određuje zadaće koje obavljaju privatni subjekti, u vezi s uslugama koje moraju pružiti, kapitala koji moraju uložiti, mjera sigurnosti koje moraju poštivati, itd.. Privatni subjekti uglavnom sudjeluju u donošenju kapitala

i/ili pružanju usluga.. Postoji velik broj oblika javnog-privatnog partnerstva (na primjer koncesije, BOT (izgradi-upravljaj-prenesi), itd.). U kontekstu neoliberalnih gospodarskih sustava koji su prevladavali tijekom proteklih desetljeća stvorena su brojna javno-privatna partnerstva diljem Europe.

Javne usluge

„Javne usluge“ su općenit pojam koji označava usluge pružene (izravno ili neizravno) građanima od strane javnih vlasti. Javne usluge se pružaju u različitim područjima, kao što su javni prijevoz, dostava i sakupljanje pošte, zdravstvena skrb, obrazovanje, telekomunikacije, itd.¹⁶.

Načela na kojima se temelje javne usluge su ona jednakosti (jednak pristup za sve) te razumnih uvjeta pristupa (većina javnih usluga je subvencionirana zbog toga što nisu profitabilne). U kontekstu neoliberalnih sustava koji su se tijekom proteklih desetljeća razvili diljem Europe brojne su javne usluge privatizirane i djelomično ili u potpunosti pretvorene u privatne usluge s povećanim cijenama i manje jednakim uvjetima pristupa na teritoriju. Ovaj razvoj je rezultirao kontinuiranom raspravom. U terminologiji EU su javne usluge nazvane usluge od općeg interesa.

Regija

Pojam regije je višedimenzionalan i može se odnositi na:

- geografsko područje koje posjeduje snažan prirodan identitet i homogenost (na primjer planinska ili obalna regija);
- teritorij s značajnim gospodarskim identitetom ili homogenosti (na primjer prostor koji je polariziran oko metropolitanskog područja, područje obilježeno specifičnim aktivnostima kao što su proizvodne industrije);
- političko-upravnu jedinicu kojom upravlja izabran regionalni sabor ili predstavnici državne uprave;
- teritorij s posebnim kulturnim identitetom i povijesti (regionalan jezik i kultura, itd.)

Regionalan razvoj/ regionalno planiranje

Regionalan razvoj se smatra povećanjem bogatstva regije kao i aktivnostima koje su dovele do tog povećanja. Regionalan razvoj ima vrlo snažnu gospodarsku orijentaciju, iako također može uključivati i socijalne i kulturne poglede.

Regionalno planiranje je grana planiranja uporabe zemljišta koja se bavi organizacijom infrastrukture, rasta naselja i neizgrađenim područjima na razini regije¹⁷. Regionalno planiranje uglavnom doprinosi regionalnom razvoju, ali također može ispunjavati dodatne ciljeve kao što su održivost u okolišnom smislu. Regionalno planiranje se općenito shvaća kao aktivnosti prostornog planiranja na regionalnoj razini.

Upravljanje riječnim slivom

Upravljanje riječnim slivom odnosi se na upravljanje vodnim resursima u riječnom slivu koji se sastoji od glavne rijeke, svih pritoka kao i podzemnih voda. Aktivnosti upravljanja vodama uključuju sprečavanje poplava, nadzor nad aktivnostima koje utječu na razinu i kakvoću vodnih resursa

¹⁶ Vidi: Besplatna enciklopedija Wikipedia.

¹⁷ Vidi: Besplatna enciklopedija Wikipedia.

(odvajanje vode, precizno i difuzno onečišćenje) i sve mjere potrebne za održavanje ekološke ravnoteže vezane uz hidrološki sustav sliva.

Ruralno područje/ krajolik

Ruralna područja su rijetko naseljena područja bez značajnog velikog grada ili grada. Priroda se odnosi na određene oblike krajobraza i uporabe zemljišta gdje poljoprivreda i prirodna područja igraju važnu ulogu.

Ruralna područja su sve više raznolika što se tiče njihove gospodarske podloge. Dok poljoprivreda još uvijek igra važnu ulogu u brojnim ruralnim područjima, razvili su se i drugi izvori prihoda kao što su seoski turizam, proizvodne aktivnosti malih razmjera, stambeno gospodarstvo (smještaj umirovljenika), proizvodnja obnovljive energije, itd. Mnoga ruralna područja su multifunkcionalna i mnoga su pod utjecajem metropolitanskih područja i velikih gradova kao rezultat sve naprednijih sredstava prometa i komunikacije.

Vidi također „ruralni razvoj“ i „pol ruralnog razvoja“.

Ruralni razvoj

Ruralni razvoj je specifičan aspekt teritorijalnog razvoja. Potiče iz činjenice da je industrijsko i urbano društvo koje u Europi prevladava već više od stoljeća izostavilo brojna ruralna područja, pogotovo najzabačenija i periferna, iz trendova rasta i razvoja. Stoga je ruralni razvoj u većini europskih zemalja postao prioritet politika prostornog razvoja.

Međutim, u novijem razdoblju se u Europi dogodila snažna diversifikacija ruralnih područja u kojoj su neke ruralne regije imale velike koristi od blizine velikih aglomeracija, druge od turizma i/ili doseljavanja umirovljenika, dok su brojna druga ruralna područja još uvijek suočena s ograničenjima zabačenosti i marginalizacije koja dovode do iseljavanja stanovništva. Iz ovoga proizlazi da su zadaće vezane uz ruralni razvoj vrlo šarolike i uvelike ovise o kontekstu i situaciji tih ruralnih područja. One uključuju mjere kao što su poboljšanje dostupnosti, životnih uvjeta, okoliša, očuvanje kulturnih krajobraza i kulturne i prirodne baštine, promicanje mekog turizma, poticanje malih i gradova srednje veličine kao i velikih sela da djeluju kao isporučitelji usluga svojim ruralnim unutrašnjostima, promicanje regionalnih poljoprivrednih, šumarskih i obrtničkih proizvoda visoke kakvoće a u isto vrijeme usvajajući okolišu prihvatljive proizvodne prakse.

Pol ruralnog razvoja

Pol ruralnog razvoja je naseljen, značajno ruralno područje gdje su socijalne, gospodarske i teritorijalne evolucije vođene u okviru integriranog i budućeg plana razvoja. Ruralni pol nije aglomeracija već ruralni teritorij kao cjelina koja može uključivati jedan ili više malih gradova.

Plan teritorijalnog razvoja utvrđuje ciljeve rezultata kratkoročno, srednjoročno i dugoročno. Određuje smjernice za razvoj, ljudske i materijalne mogućnosti za postizanje zacrtanih ciljeva. Civilno društvo, javni i privatni akteri moraju biti partner za njegov razvoj i procjenu¹⁸.

Prostorni razvoj, Politika prostornog razvoja

Prostorni razvoj se odnosi na evoluciju teritorija u svim njihovim dimenzijama (gospodarskoj, socijalnoj, okolišnoj, fizičkoj).

¹⁸ Definiciju je predložila međunarodna udruga Ruralnost-Okoliš-Razvoj (RED).

Promatranje prostornog razvoja (na primjer u kontekstu ESPON programa), realizacija analize trendova prostornog razvoja i studija predviđanja o prostornom razvoju su aktivnosti neophodne za izradu politika prostornog razvoja.

„Politika prostornog razvoja“ je vrlo svjež pojam nastao 1990-ih (kada su usvojeni ESOP i Vodeća načela) koji označava politiku koja promiče razvoj prostora u skladu s općim načelima. Razne javne politike (sektorske i nesektorske) trebaju se spojiti kako bi se ostvarila ta opća načela opisana u Vodećim načelima i ESOP-u.

Vidi također: „Teritorijalni razvoj“, „Održivi prostorni razvoj“.

Projekti prostornog razvoja

Projekti prostornog razvoja su projekti stvoreni ili nadgledani od strane javnih tijela koji pozitivno doprinose teritorijalnom razvoju različitih veličina. Projekti prostornog razvoja mogu uključivati radove na infrastrukturi, gospodarsko promicanje i razvoj određenih područja, mjere urbane sanacije, obnove oštećenih ekosustava, itd.

Općenito, projekti prostornog razvoja su elementi opsežnijih strategija prostornog razvoja. Dok su neki projekti prostornog razvoja vrh-dno prirode i uključuju uglavnom javne vlasti, drugi su više dno-vrh prirode i mogu većinom uključivati civilno društvo kao i privatne interese (kao što su javna-privatna partnerstva).

Prostorno planiranje

Prostorno planiranje se odnosi na metode koje koristi javni sektor kako bi utjecao na raspodjelu ljudi i aktivnosti u prostorima u različitim veličinama¹⁹ kao i lokaciju različitih infrastruktura, područja za rekreaciju i prirodnih područja.

Aktivnosti prostornog planiranja se vrše na različitim upravnim i razinama vlasti (lokalna, regionalna, nacionalna), dok se aktivnosti suradnje u ovom području također provode u prekograničnom, međudržavnom i europskom kontekstu.

Strateška procjena utjecaja na okoliš

Strateška procjena utjecaja na okoliš se ne odnosi na vjerojatne utjecaje pojedinih projekata (kao što je slučaj s PUO), već na vjerojatne okolišne utjecaje određenih planova i programa.

SPUO Direktiva (EU zakonodavstvo), usvojena 2001. godine, osigurava da se posljedice po okoliš određenih planova i programa utvrde i procijene tijekom njihove izrade i prije njihova usvajanja. Javne i okolišne vlasti mogu dati svoje mišljenje a svi rezultati su integrirani i uzeti u obzir tijekom postupka planiranja. Nakon usvajanja plana ili programa se javnost izvješćuje o odluci i načinu na koji je donesena. U slučaju vjerojatnih značajnih prekograničnih utjecaja se izvješćuje pogođena zemlja članica i njena javnost te imaju mogućnost izražavanja primjedbi koji su također integrirani u nacionalni postupak donošenja odluka. Cilj SPUO-a je doprinijeti transparentnijem planiranju putem uključivanja javnosti i putem integriranja pitanja okoliša te stoga ostvarivanje cilja održivog razvoja.

Suburbanizacija

Suburbanizacija je proces vezan uz razvoj predgrađa oko velikih gradova i metropolitanskih područja. Proces suburbanizacije nastaje rastom (povećanjem ukupne populacije) kao i unutrašnjim restrukturiranjem gradova.

¹⁹ Vidi: Besplatna enciklopedija Wikipedia.

Mnogi stanovnici velikih gradova više ne žive i rade u istim urbanim područjima, umjesto toga odabiru život u predgrađima i putuju na posao u drugim područjima. Predgrađa su naseljene četvrti smještene ili na vanjskom rubu grada ili izvan službenih granica grada ili čak vanjskih elemenata konurbacije. Proces suburbanizacije je često prilagođen onome 'urbanog sprawla' posebno kad baca krivnju na rastuće prometne probleme i uništenje prirodnih krajobraza i resursa²⁰. Vidi također „Urbani sprawl“.

Održivi prostorni razvoj

Pojam održivog prostornog razvoja je glavni cilj Vodećih načela. Održivost je povezana s dugoročnim pristupima: koristi koje omogućuju politike prostornog razvoja bi morale biti dugotrajnog karaktera i ne smiju biti ugrožene previdima važnih miješanja između javnih politika ili sektora djelovanja. U Vodećim načelima su utvrđene četiri dimenzije teritorijalne održivosti: gospodarska, socijalna, okolišna i kulturna održivost.

Dok mnogi procesi prijete održivosti naše zajedničke europske budućnosti, politike okrenute ka održivom prostornom razvoju moraju ostvariti različite zadaće kao što su smanjenje nejednakosti, podržavanje uravnoteženog policentričnog razvoja, pružanje mjera za revitalizaciju propadajućih naselja, povećanje učinkovitosti prometnih i energetske mreže, sprečavanje i smanjenje potencijalnih šteta prirodnih nepogoda, zaštita i unapređenje prirodnog i izgrađenog okoliša, promicanje okolišu prihvatljivih praksi u poljoprivredi i šumarstvu, postizanje ravnoteže između očuvanja postojeće kulturne baštine, privlačenja novih ulaganja i podržavanja postojećih zajednica za život i rad u urbanim i ruralnim područjima te povećanje sudjelovanja javnosti u pristupima prostornog razvoja²¹.

Vidi također: „Prostorni razvoj“, „Sveobuhvatan pristup prostornom razvoju“.

Procjena održivosti

Visok postotak troškova i opterećenja okoliša proizvoda i postupaka utvrđuje se u ranim fazama nacрта, i često 20 ili više godina uzrokuju utjecaje. Procjena održivosti je metoda koja je razvijena kako bi pomogla poduzećima da učine proizvode i usluge održivijima.

Životni ciklus proizvoda namijenjen je za postizanje boljeg razumijevanja njihovih socijalnih, gospodarskih i okolišnih utjecaja. Procjene utjecaja održivosti se također provode u široj perspektivi. Europska unija na primjer provodi Procjene utjecaja održivosti za pregovore važnih multilateralnih i bilateralnih trgovinskih sporazuma²². Različite javne politike, kao i javno-privatno partnerstvo također mogu biti subjekt sličnih postupaka koji će vjerojatno utvrditi njihove dugoročne gospodarske, socijalne i okolišne utjecaje.

Tehnološki rizik/ tehnološka opasnost

Tehnološki rizik je neophodno povezan s ljudskim djelovanjem u područjima proizvodnje i proizvodnje energije, prometa, građevina, javnih radova, itd. Rizici koji su posljedica industrijskog, nuklearnog, rudarskog i podzemnog djelovanja ili rizici koji su posljedica prijevoza opasnih tvari (kopnom, rijekom ili morem) ili opasnost probijanja brane se svi smatraju značajnim tehnološkim rizicima.

Sprečavanje tehnoloških rizika, s ciljem ograničavanja pojave tehnoloških opasnosti kao i njihovih mogućih učinaka je propisano u nacionalnim zakonima. Može uključivati mjere koje se odnose na politike prostornog razvoja, posebno u vezi s politikom uporabe zemljišta.

²⁰ Vidi: Besplatna enciklopedija Wikipedia.

²¹ Ljubljanska deklaracija o teritorijalnoj dimenziji održivog razvoja. CEMAT. 2003.

²² Vidi: Objava Europske komisije o Procjeni utjecaja održivosti. 2002.

Pol tehnološkog razvoja/ tehnološki centar/ tehnološki park/ znanstveni park

Pol tehnološkog razvoja (također nazvan tehnološki centar, tehnološki park ili znanstveni park) se odnosi na područja gdje su koncentrirane brojne privatne i javne djelatnosti vezane uz istraživanje i razvoj, tehnološki razvoj, prijenos tehnologija, znanstveno obrazovanje na visokoj razini, aktivnosti proizvodnje i usluge visoke tehnologije, itd. U brojnim slučajevima polovi tehnološkog razvoja obuhvaćaju jedan ili više specijaliziranih klastera poduzeća visoke tehnologije, inkubatora za mlada poduzeća, poslovni i inovacijski centar, konzultantske klastere.

Načela koja upravljaju polovima tehnološkog razvoja su razvoj sinergija između različitih dionika prisutnih na lokaciji (poduzeća, aktivnosti istraživanja i razvoja, mlada poduzeća, usluge, itd.), odabir djelatnosti koje će biti smještene na lokaciji (uklanjanje na primjer skladišta ili onečišćujućih industrijskih djelatnosti), promicanje i podrška javnih vlasti (olakšavanje kupovine i razvoja zemljišta, podrška istraživačkih i obrazovnih aktivnosti, itd.) te dostupnost izvanredne okoline za rad koja je važna za sliku poduzeća i organizacija prisutnih na lokaciji.

Teritorijalna kohezija

Pojam teritorijalne kohezije je glavni/sveobuhvatni cilj teritorijalnog razvoja Vodećih smjernica i ESDP-a. Iako je na najvišoj razini uključen u službene dokumente, pojam teritorijalne kohezije do sada nije bio predmet službene definicije. Uglavnom se smatra komplementarnim ciljevima gospodarske i socijalne kohezije i cilj mu je promicati skladan i homogen razvoj čitavog teritorija. Prevladava opća suglasnost o činjenici da je teritorijalna kohezija višedimenzionalan pojam koji se sastoji od barem tri osnovne komponente²³:

- teritorijalna kakvoća: kakvoća okoline za život i rad; usporedivi standardi života diljem teritorija; sličan pristup uslugama od općeg interesa i pristup obrazovanju;
- teritorijalna učinkovitost: resursna učinkovitost u vezi s energijom, zemljišnim i prirodnim resursima; konkurentnost gospodarskog tkanja i privlačnost teritorija; unutrašnja i vanjska dostupnost; sposobnost otpornosti protiv sila promjene strukture vezanih uz proces globalizacije; teritorijalna integracija i suradnja među regijama;
- teritorijalni identitet: prisutnost „socijalnog kapitala“, sposobnost razvoja zajedničkih vizija budućnosti; lokalno znanje i iskustvo te posebnosti; produktivna „zanimanja“ i konkurentna prednost svakog teritorija.

Teritorijalna suradnja

Teritorijalna suradnja je shvaćena kao razvoj zajedničkih aktivnosti vezanih uz politike teritorijalnog razvoja za područja koja spadaju u različite upravne nadležnosti. Teritorijalna suradnja je posebno važna duž državnih granica, ali je također važna i među upravnim jedinicama iste države. Cilj teritorijalne suradnje je olakšati teritorijalnu integraciju i promicati konkurentnije i održivije oblike teritorijalnog razvoja koji bi proizašli iz pojedinačnih, segmentiranih politika teritorijalnog razvoja bez suradnje. Teritorijalnu suradnju pokreću javna tijela vlasti na različitim razinama ali također može privući druge vrste dionika (nevladine organizacije, privatni sektor, civilno društvo).

Vidi također: „Prekogranična, međudržavna, međuregionalna suradnja“.

²³ Roberto Camagni: „Logička podloga za teritorijalnu koheziju i mjesto politika teritorijalnog razvoja u europskom modelu društva“. Rad iznesen na seminaru održanom u Beču na temu „Teritorijalna kohezija i europski model društva“ srpanj 2005.

Teritorijalni razvoj

Teritorijalni razvoj se shvaća kao proces putem kojeg se geografija teritorija naseljenih ljudskim društvima postupno mijenja. Uključuje fizičke komponente (infrastruktura, krajobrazi i gradski krajobrazi, itd.) ali isto tako i teritorijalnu strukturu ili uzorak naselja, tj. geografsku raspodjelu stanovništva i ljudskih djelatnosti, posebno veličinu i odnose među gradovima.

Teritorijalni razvoj je sveobuhvatan pojam koji se također koristi i kao cilj javnih politika („politika teritorijalnog razvoja“). Ovaj sveobuhvatni karakter proizlazi iz činjenice da mu cilj nije samo gospodarski rast u dotičnim regijama već i održivost u njegovim gospodarskim, socijalnim, okolišnim i kulturalnim aspektima. Teritorijalni razvoj stoga ima visoko kvalitativnu dimenziju kojoj je potrebna značajna količina koherentnosti u izradi i provedbi javnih politika.

Snažno odražava sadašnji kontekst Europe karakteriziran niskim stopama rasta i snažnim regionalnim nejednakostima. Dok je u razdoblju snažnog rasta poslijeratnih desetljeća glavna zadaća javnih politika vezanih uz teritorij bila voditi proces rasta kroz propise o uporabi zemljišta, osiguravanja infrastrukture i atribucije poticaja kako bi se privukla ulaganja (srodni pojmovi su „territorial planning“, „aménagement du territoire“, „Raumordnung“, „Ordenacion del territorio“, itd.), razvijanje teritorija je postalo opći prioritet kako bi se osiguralo zaposlenje i usluge te smanjile teritorijalne nejednakosti.

Upravljanje teritorijem

Upravljanje teritorijem je globalni pojam koji karakterizira način na koji se politike važne za prostor, gledane zajedno, primjenjuju. Upravljanje teritorijem se ocjenjuje prema doprinosu postizanju ciljeva politika prostornog razvoja. Rezultat je kakvoće odnosa na više razina i preko sektora u područjima javnih politika. Odnosi se na horizontalnu i vertikalnu suradnju u oblikovanju i provedbi tih politika. U tom pogledu su načela supsidijarnosti i uzajamnosti zagovarana u Vodećim načelima od posebne važnosti.

„Upravljanje se može shvatiti kao nastanak i provedba inovativnih zajedničkih oblika planiranja i upravljanja socio-prostornim dinamikama. Na najjednostavnijoj razini se stoga upravljanje teritorijem može shvatiti kao kulturalna ugrađenost i praktična primjena općih načela upravljanja na politike prostornog razvoja...valjano upravljanje teritorijem za cilj ima upravljanje teritorijalnim dinamikama putem ukazivanja na prostorne posljedice raznih politika koje planiraju akteri u javnom i privatnom sektoru. Cilj je putem uporabe strategija i politika prostornog razvoja utvrditi niz zajednički dogovorenih ciljeva kao i okvir zajedničkih odgovornosti“²⁴.

Za poboljšanje kakvoće upravljanja teritorijem je često potrebno jačanje uloge regionalnih i lokalnih vlasti koje osiguravaju koherentnost i povećanje učinkovitosti javnih politika koje se primjenjuju na teritorij.

Teritorijalni potencijal

Prepoznato je da svako područje posjeduje specifičan potencijal (ili kapital) koji se razlikuje od onoga na drugim područjima i kojeg određuje niz čimbenika koji mogu uključivati geografski smještaj područja, veličinu, bogatstvo čimbenika proizvodnje i infrastruktura, klimu, prirodne resurse, kakvoću života i okoliša ili aglomeracijske ekonomije koju pružaju gradovi, poslovne inkubatore, industrijske četvrti ili druge poslovne mreže koje smanjuju troškove transakcija. Druge sastavnice su više socijalne i kulturalne prirode, i uključuju čimbenike kao što su tradicije, razumijevanje, neformalna pravila koja omogućavaju gospodarskim akterima da zajednički rade pod uvjetima nesigurnosti, solidarnosti, zajedničkog pomaganja. Pojam teritorijalni potencijal sadržava također i više neopipljivu dimenziju

²⁴ CEMAT Odluka br. 2 (2006.) o upravljanju teritorijem: osnaženje putem poboljšane koordinacije.

vezanu uz ishod kombinacije institucija, pravila, praksi, aktera kao što su proizvođači, istraživači i donositelji politika koji čine mogućima određenu kreativnost i inovaciju²⁵.

Pojam teritorijalnog potencijala (ili kapitala) je temelj teorija i strategija endogenog razvoja koje su izrađene i primijenjene od 1970-ih kao reakcija na nestabilnost ili negativne učinke egzogenih čimbenika koji uzrokuju nezaposlenost, zatvaranje ili premještanje poduzeća. U novije vrijeme je pojam teritorijalnog potencijala postao ponovno aktualan zbog povećane međunarodne i međuregionalne konkurencije u kontekstu europske integracije i ubrzane globalizacije.

Procjena teritorijalnog utjecaja

Procjena teritorijalnog utjecaja je metoda kojoj je cilj utvrditi učinke koje sve vrste javnih politika, mjera i projekata važnih za prostor mogu imati na teritorij, posebno na teritorijalnu održivost i koheziju. U tom pogledu, da bi se utvrdili teritorijalni učinci mogu biti gospodarske, socijalne, okolišne ili kulturalne prirode. Mogu biti povezani s promjenama u dostupnosti, biološkoj raznolikosti, pogodnostima smještaja, regionalnim/lokalnim mogućnostima zaposlenja, kakvoćom života, itd.

Procjene teritorijalnog utjecaja su potrebne zbog toga što brojne sektorske politike/projekti utječu na evoluciju teritorija bez da nužno pridonose provedbi ciljeva politika prostornog razvoja.

Naknadne (ex-post) procjene teritorijalnog utjecaja pokazuju kao su politike primijenjene u prošlosti utjecale na evoluciju teritorija i koje se pouke iz toga mogu izvući. Korisne su za potrebe osvježavanja kao i za unapređenje metoda procjene.

Prethodne (ex-ante) procjene teritorijalnog utjecaja su neophodne zbog predviđanja mogućih utjecaja budućih politika te stoga za olakšavanje izbora između različitih mogućih političkih opcija.

Metoda procjene teritorijalnog utjecaja je složene prirode zbog brojnih mogućih interferencija koje se moraju uzeti u obzir. Stoga je još uvijek u postupku razrade i poboljšanja.

Urbano i ruralno planiranje

Gradsko i seosko planiranje je izraz nastao u Velikoj Britaniji (Zakon o gradskom i seoskom planiranju iz 1947 usvojen odmah u razdoblju nakon završetka rata kao reakcija na industrijalizaciju i urbanizaciju) koji je također korišten na čitavom europskom kontinentu i sadržava sektor javnih politika koje obuhvaćaju različite aktivnosti kao što su planiranje uporabe zemljišta, urbani dizajn, krajobrazno planiranje, gradska obnova, prometno planiranje, razvoj postrojenja i komunalnih usluga, itd. Globalni cilj gradskog i seoskog planiranja je održati ravnotežu između gospodarskog razvoja, socijalne skrbi i kakvoće okoliša.

Urbano područje

Urbano područje je područje koje fizički tvori dio grada ili velikog grada te ga karakterizira važan udio izgrađenih površina, visoka gustoća naseljenosti i zaposlenosti kao i značajna količina prometa i drugih infrastruktura (za razliku od ruralnih područja). Urbana područja također mogu sadržavati neizgrađene, zelene površine koje se uglavnom koriste za rekreativne svrhe urbanog stanovništva.

Vidi također: „Urbanizacija“, „Urbani razvoj“, „Ruralno područje“.

Urbanizacija

Urbanizacija je dugoročan proces kojeg karakterizira sve veći udio stanovništva koje živi u gradovima i velikim gradovima te rast urbanih područja.

²⁵ OECD Teritorijalno gledište. 2001. str. 15.

U Europi je proces urbanizacije započeo s početkom industrijske revolucije u 18-tom stoljeću te se na heterogene načine tijekom dva stoljeća širio diljem kontinenta. Proces obuhvaća različite faze (urbanizacija, deurbanizacija ili protourbanizacija, reurbanizacija) koje su doprle do europskih zemalja u različito vrijeme, prema geografskoj i povijesnoj situaciji. Razina urbanizacije je udio ukupnog stanovništva zemlje (ili regije) koji živi u gradovima. Stopa urbanizacije predstavlja povećanje razmjera urbanog stanovništva tijekom razdoblja²⁶. Proces urbanizacije regije ima duboke učinke na njezino gospodarstvo i ekologiju. Postoje različiti oblici (ili uzorci) urbanizacije ili koncentracije ljudskog djelovanja, naselja i socijalne infrastrukture (monocentrična, policentrična naselja, kompaktni gradovi, predgrađa, itd.).

Urbani razvoj

Kao i u slučaju prostornog razvoja, urbani razvoj se može shvatiti kao evolucija određenog (urbanog) područja ili kao različite aktivnosti koje doprinose razvoju tog područja. Promicanje urbanog razvoja znači djelovanje prema unapređenju različitih gospodarskih, socijalnih, okolišnih i kulturnih potencijala velikih gradova i urbanih područja.

To uključuje široki raspon javnih politika temeljenih na multidisciplinarnom znanju. Sudjelovanje civilnog društva putem sudioničkih aktivnosti i partnerstava je također neophodno kako bi se riješila složena pitanja urbanog razvoja. U novije vrijeme su ciljevi održivosti i promicanja uključenosti i socijalne kohezije postali aktualni u strategijama urbanog razvoja.

Urbanističko projektiranje

Urbanističko planiranje je tradicionalna disciplina urbanog planiranja koja je posebno bila u modi kada se urbano planiranje izražavalo kroz građevinske nacрте. Urbanističko projektiranje je također bilo posebno korišteno za planiranje novih gradova, obuhvaćajući tlocrt čitavih gradova. U novije vrijeme je naglasak stavljen na planiranje javnih površina, uključujući cjelokupnost prostora koje javnost svakodnevno koristi bez naplate, posebno ulica i parkova²⁷.

Projektiranje, gradnja i upravljanje javnim površinama zahtijevaju interdisciplinarnе doprinose (inženjering, ekologija, lokalna povijest, prometno planiranje, arhitektura, itd.) kao i konzultacije i pregovore s raznim razinama i dionicima.

Urbani ekosustav

Urbani ekosustav je zajednica biljaka, životinja i ljudi koji nastanjuju urbani okoliš. Iako je to područje kojim fizički dominiraju izgrađene strukture kao što su zgrade, ceste, kanalizacija i električna mreža, također sadrži i bogato šarenilo zelenih površina (parkovi, dvorišta, ulično raslinje, zeleni pojasevi (greenways), urbani potoci, komercijalni krajobraz i neizgrađene čestice) koja čine živuće srce urbanog ekosustava.

Koliko god se ovi elementi ponekad čine odvojenim i rascjepkanim, djeluju zajednički kao jedinstven organizam. Urbani ekosustavi su uglavnom vrlo poremećeni sustavi, podložni brzim promjenama tla i biljnog pokrova, kao i temperature i dostupnosti vode. Život biljaka u urbanim ekosustavima se također razlikuje od onoga u prirodnim ekosustavima. Čak i u gradskim prirodnim i polu prirodnim područjima kao što su parkovi, vegetacija je često vrlo promijenjena, i sastoji se od mnogih stranih i invazivnih vrsta. Jedan izrazito važan problem za urbane ekosustave jest njihova sposobnost da pruže zdravu okolinu za prirodne ekosustave kao i za građane. Urbana ekologija, relativno nova disciplina, proučava i prati stanje urbanih ekosustava (čimbenici koji omogućavaju divljem bilju i životinjama da

²⁶ Vidi: Besplatna enciklopedija Wikipedia.

²⁷ Vidi: Besplatna enciklopedija Wikipedia.

*prežive u izgrađenim okruženjima, učinke uzoraka urbanog razvoja na ekološke uvjete) te pokušava oblikovati uvjete za zdravije i bolje upravljane zajednice*²⁸.

Urbano upravljanje

U općem kontekstu politika prostornog razvoja urbano upravljanje se sastoji od niza javnih politika koje su izrađene i primijenjene na lokalnoj ili metropolitanskoj razini i bave se širokim spektrom pitanja u područjima planiranja uporabe zemljišta, prijevoza, stanovanja, gradske obnove i prenamjene zapuštenog zemljišta i područja sa starim opterećenjima, zaštite okoliša, gospodarenja otpadom, opskrbe energijom i vodom, pružanja usluga i sredstava, gospodarskog razvoja, socijalne kohezije i integracije, zaštite i unapređenja kulturne baštine, kulturne promocije i razvoja, itd.

*Glavni urbani izazovi u Europi su sve složenije međusobne povezanosti između gubitaka, niskog dohotka, nezaposlenosti, slabe razine obrazovanja i vještina, stanovanje ispod standarda i neadekvatno urbano tkanje i sredstva, napredak urbanog sprawla, itd.*²⁹ *Veliki gradovi također moraju promicati svoju konkurentnost i svoju sliku kako bi razvili funkcije s visokom gospodarskom dodanom vrijednosti te privukli ulaganja. Posebna zadaća urbanog upravljanja je revitalizacija zapuštenih područja u središtu grada te problematičnih predgrađa, baveći se ne samo fizičkim i okolišnim karakteristikama već i gospodarskim i socijalnim resursima stanovnika, kao i njihovom socijalno-kulturnom integracijom. Pristupi koji uključuju osiguranje stanova i njihovo poboljšanje u sklopu integriranih programa sudioničke regeneracije vezanih uz područje su ključni elementi politika urbanog upravljanja.*

Urbano planiranje

Urbano, gradsko ili planiranje manjeg grada je disciplina koja se bavi fizičkim, socijalnim, gospodarskim i okolišnim razvojem metropolitanskih regija, općina i susjedstava³⁰. Izražavanje urbanog planiranja se sastoji od razrade planova uporabe zemljišta i građevinskih planova kao i lokalnih građevinskih i okolišnih propisa.

Na povijesno (19-to stoljeće) urbano planiranje su utjecale novo stvorene discipline arhitektura i graditeljstvo koje su počele kodificirati racionalne kao i stilističke pristupe rješavanju problema gradova putem fizičkog projektiranja. Tijekom 20-og stoljeća domena urbanog planiranja je proširena da uključuje planiranje gospodarskog razvoja, socijalno planiranje zajednice te okolišno planiranje.

Gradska obnova/ urbana regeneracija/ urbana revitalizacija/ urbana sanacija/ urbana restauracija

Gradovi su suočeni s starenjem svog tkanja i izgrađenih područja kao i promjenama u svojim gospodarskim funkcijama i u socijalnim karakteristikama svog stanovništva. Kako bi održali skladan životni okoliš, živo gospodarstvo i uravnoteženu socijalnu strukturu potreban je niz javnih (a ponekad i javno-privatnih) aktivnosti. Razlika se može učiniti između:

- **gradske obnove** čiji je cilj zamijeniti siromašna gradska susjedstva i zapuštena područja s projektima širokih razmjera vezanim uz stanovanje, usluge, prometne sustave, područja za rekreaciju, itd. Ponekad su troškovi gradske obnove za životne zajednice visoki te se ova vrsta aktivnosti danas rjeđe provodi nego prije nekoliko desetljeća;
- **urbane regeneracije i revitalizacije** kojoj je cilj transformacija zastarjele socijalno-gospodarske osnove određenih urbanih područja u održiviju socijalno-gospodarsku osnovu

²⁸ Vidi: profil urbanih ekosustava. Zemlja na rubu. Izvješće Billa Moyersa.

²⁹ Temelj za Ljubljansku deklaraciju. CEMAT. 2003.

³⁰ Vidi: Besplatna enciklopedija Wikipedia.

putem privlačenja novih aktivnosti i tvrtki, modernizacije urbanog tkanja, poboljšanja urbanog okoliša i diversifikacije socijalne strukture;

- **urbane sanacije i restauracije** kojoj je cilj uglavnom regenerirati i očuvati izgrađenu baštinu ili urbani okoliš, uključujući ekosustave. Osim obnove povijesnih građevina i gradskih krajobrazova, takve aktivnosti također uključuju modernizaciju i unapređenje tehničkih postrojenja i poštivanje okolišnih i sigurnosnih normi i standarda.

Urbano-ruralno partnerstvo

Ruralno-urbana međudjelovanja se mogu definirati kao veze preko prostora (kao što su tokovi ljudi, robe, novca, informacija i otpada) i veze između sektora (na primjer, između poljoprivrede i usluga i proizvodnje). U širem smislu, ona također uključuju „ruralne“ aktivnosti koje se odvijaju u urbanim centrima (kao što je urbana poljoprivreda) te aktivnosti koje se često svrstavaju u „urbane“ (kao što su proizvodnja i usluge) koje se odvijaju u ruralnim naseljima.

U novije vrijeme se urbano-ruralno međudjelovanje pojačalo diljem Europe, u smislu tokova dnevne migracije, rekreativnih i aktivnosti u slobodno vrijeme, naseljavanje urbanih stanovnika u ruralnim područjima, smještaj bivših urbanih funkcija i aktivnosti u ruralna područja, itd. Drugim riječima, urbani utjecaj velikih gradova na ruralna područja se povećao. Ruralno-urbane veze su važne za postizanje uravnoteženog gospodarskog razvoja i smanjenje ranjivosti zapostavljenih ruralnih regija. Ruralno-urbano međudjelovanje često ima presudan utjecaj na uporabu i gospodarenje prirodnim resursima, posebno u periurbanoj granici. Kako bi se promicao skladan teritorijalni razvoj, osnivaju se urbano-ruralna partnerstva između urbanih i ruralnih zajednica (uglavnom ih predstavljaju lokalne vlasti ali također uključuju i nevladine organizacije i civilno društvo) s ciljem pružanja usluga, zaštite prirodnih i okolišnih resursa, dajući prednost redovitim kontaktima između urbanih i ruralnih zajednica, razvijajući gospodarske sinergije, itd.

'Urbani sprawl' / nekontrolirano širenje urbanih područja

Urbani sprawl je neplanirano, nekontrolirano širenje urbanog razvoja u područja koja graniče s rubom velikog grada. Pojam se također koristi i za označavanje ekspanzivnog, brzog i ponekad bezobzirnog rasta šireg metropolitanskog područja preko velikog područja. Urbani sprawl karakterizira nekoliko uzoraka uporabe zemljišta kao što su zoniranje za jednu uporabu (komercijalno, stambeno, industrijsko), zajednice ovisne o automobilima, uporaba zemljišta niske gustoće ali većeg razmjera razvoja od starih ustanovljenih područja (šire ceste, veće trgovine s ogromnim parkiralištima) te nedostatak raznolikosti u izgledu, ponekad stvarajući osjećaj jednoličnog urbanog okoliša³¹.

Vidi također „Suburbanizacija“

Urbana struktura/ Struktura naselja

Morfološka/funkcionalna ocjena i analiza gradova, velikih gradova i drugih naselja omogućava utvrđivanje njihove strukture. Urbanu strukturu karakteriziraju osnovni elementi i funkcije koje postoje unutar urbanog područja, kao što su morfologija velikog grada (kompaktan ili raštrkan, jedna jezgra ili više jezgri), razmještaj urbanih područja prema starosti (srednjovjekovno, poslijeratno, itd.) preko osnovnih funkcija (komercijalno, stambeno, industrijsko, rekreativno, itd.), do socijalnog razmještaja i uređenja (siromašna i zapuštena područja, gentrificirana područja (gentrified areas), područja srednje klase, područja s visokim udjelom doseljenika, itd.), glavne karakteristike prometnih i komunikacijskih osi (cestovni sustav, sustav javnog prijevoza).

Struktura naselja se odnosi na karakteristike razmještaja gradova, velikih gradova, sela, zaseoka, itd. širih razmjera. U tom pogledu se mogu napraviti razlike između: aglomeriranih regija (različita naselja

³¹ Vidi: Besplatna enciklopedija Wikipedia.

organizirana oko dominantnog metropolitanskog područja), raštrkanih naselja (homogen razmještaj malih i urbanih cjelina srednje veličine po nekom području), policentričnih sustava naselja (organizacija regije oko nekoliko urbanih cjelina), mreža velikih gradova (vrlo međusobno ovisne urbane cjeline u smislu funkcija bez fizičke neprekidnosti), konurbacija (grupacije različitih urbanih cjelina koje se nalaze blizu jedna drugoj).